

La misoginia è una caratteristica di molte società arcaiche, strutturalmente androcratiche. Omero presenta la guerra di Troia come conseguenza del tradimento di Elena, e in Esiodo troviamo una polemica aspra nei confronti delle donne, sia nell'episodio della creazione di Pandora (*Opere* 57 ss.), sia nell'ammonimento a non farsi sedurre da una donna *πυγαστόλος*, "dal sedere provocante", che "bisbiglia parole allettanti, mirando al tuo granaio"; la conclusione è: "chi si fida di una donna, si fida dei ladri" (*Opere* 373 ss.).

Nella satira contro le donne, il testo più ampio che ci sia giunto di Semonide, si traccia una tipologia dei difetti attribuiti al sesso femminile, facendo derivare dieci tipi di donne da altrettanti animali ovvero da elementi. C'è così la donna sudicia e pigra, che deriva dalla scrofa (vv. 1-6), quella astuta e cinica che deriva dalla volpe (vv. 7-11), quella curiosa e intrigante che deriva dalla cagna (vv. 12-20), quella inerte che deriva dalla terra (vv. 21-26), quella incostante che deriva dal mare (vv. 27-42), quella disubbidiente come l'asina (vv. 43-49), quella odiosa e ladra come la donnola (vv. 50-56), quella che si preoccupa esclusivamente della propria persona, nata dalla cavalla, e infine quella maligna e orribile che nasce dalla scimmia. Un tipo solo di donna è augurabile per un uomo, quella che Zeus ha creato dall'ape: lavoratrice e assennata, è una benedizione per il patrimonio e per la casa di chi ha la fortuna di trovarla e farla sua.

Nonostante questa rara eccezione, Semonide conclude il suo componimento, che dovrebbe essere quasi integro, proclamando che la donna è il peggiore tra tutti i mali che Zeus ha imposto al genere umano.

TESTIMONI ■ Stobeo 4, 22, 193.

METRO ■ trimetri giambici, con sinizesi⁷ ai vv. 1 e 7 (θεός), 18 (μυθεόμενος), 39 (θέρεος), 40 (φορεσμένη), 43 (παλιντριβέος), 61 (ἀλεσμένη), 74 (ἄστρεος), 78 (δῆνεα), 86 (φύλλοντι), 97 (δοκέωσιν), 102 (δυσμενέω), 104 (θεοῦ ἡάνθρώπου).

- χωρὶς γυναικὸς θεὸς ἐποίησεν νόον
τὰ πρῶτα. τὴν μὲν ἐξ ὑὸς τανύτριχος,
τῆ πάντ' ἄν' οἶκον βορβόρω πεφυρμένα
ἄκοσμα κεῖται καὶ κυλίνδεται χαμαί·
5 αὐτὴ δ' ἄλουτος ἀπλύτοις ἐν εἵμασιν
ἐν κοπρίησιν ἡμένη πιαίνεται.
τὴν δ' ἐξ ἀλιτρῆς θεὸς ἔθηκ' ἀλώπεκος
γυναῖκα πάντων ἴδριν· οὐδέ μιν κακῶν
λέληθεν οὐδὲν οὐδὲ τῶν ἀμεινόνων·
10 τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν εἶπε πολλάκις κακόν,
τὸ δ' ἐσθλόν· ὄργην δ' ἄλλοτ' ἀλλοίην ἔχει.
τὴν δ' ἐκ κυνός, λιτοργόν, αὐτομήτορα,
ἣ πάντ' ἀκοῦσαι, πάντα δ' εἰδέναι θέλει,
πάντη δὲ παπταίνουσα καὶ πλανωμένη
15 λέληκεν, ἦν καὶ μηδέν' ἀνθρώπων ὄρα.
παύσειε δ' ἄν μιν οὔτ' ἀπειλήσας ἀνήρ,
οὐδ' εἰ χολωθεὶς ἐξαράξειεν λίθω
ὀδόντας, οὐδ' ἄν μειλίχως μυθεόμενος,
οὐδ' εἰ παρὰ ξείνοισιν ἡμένη τύχη,
20 ἀλλ' ἐμπέδως ἄπρηκτον αὐονὴν ἔχει.
[...]
τὴν δ' ἐκ θαλάσσης, ἣ δὴ ἐν φρεσὶν νοεῖ·
τὴν μὲν γελᾷ τε καὶ γέγηθεν ἡμέρη·
ἐπαινέσει μιν ξεῖνος ἐν δόμοις ἰδῶν·
30 "οὐκ ἔστιν ἄλλη τῆσδε λωῖων γυνὴ
ἐν πᾶσιν ἀνθρώποισιν οὐδὲ καλλίω"
τὴν δ' οὐκ ἀνεκτὸς οὐδ' ἐν ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν
οὔτ' ἄσσον ἐλθεῖν, ἀλλὰ μαίνεται τότε

- 35 ἄπλητον ὥσπερ ἀμφὶ τέκνοισιν κύων,
 ἀμείλιχος δὲ πᾶσι κάποθυμῆ
 ἐχθροῖσιν ἴσα καὶ φίλοισι γίνεται·
 ὥσπερ θάλασσα πολλάκις μὲν ἀτρεμῆς
 ἔστηκ', ἀπήμων, χάρμα ναύτησιν μέγα,
 θέρεος ἐν ὥρῃ, πολλάκις δὲ μαίνεται
- 40 βαρυκτύποισι κύμασιν φορευμένη.
 ταύτη μάλιστ' εἰσὶ τοιαύτη γυνὴ
 ὀργήν· φύην δὲ πόντος ἀλλοίην ἔχει.
 τὴν δ' ἐκ ἴτε σποδιῆς καὶ παλιντριβέος ὄνου,
 ἢ σὺν τ' ἀνάγκῃ σὺν τ' ἐνιπῆσιν μόγις
- 45 ἔστερξεν ὧν ἅπαντα κάπονήσατο
 ἀρεστά· τόφρα δ' ἐσθίει μὲν ἐν μυχῶ
 προνύξ προῆμαρ, ἐσθίει δ' ἐπ' ἐσχάρῃ.
 ὁμῶς δὲ καὶ πρὸς ἔργον ἀφροδίσιον
 ἐλθόντ' ἐταῖρον ὄντινῶν ἐδέξατο.
- 50 τὴν δ' ἐκ γαλῆς, δύστηνον οἰζυρὸν γένος·
 κείνη γὰρ οὐ τι καλὸν οὐδ' ἐπίμερον
 πρόσεστιν οὐδὲ τερπνὸν οὐδ' ἐράσμιον.
 εὐνῆς δ' ἀδηνῆς ἐστὶν ἀφροδίσιος,
 τὸν δ' ἄνδρα τὸν περῶντα ναυσίῃ διδοῖ.
- 55 κλέπτουσα δ' ἔρδει πολλά γείτονας κακά,
 ἄθυστα δ' ἱρὰ πολλάκις κατεσθίει.
 τὴν δ' ἵππος ἀβρὴ χαιτέεσσ' ἐγείνατο,
 ἢ δούλι' ἔργα καὶ δύνῃ περιτρέπει,
 κοῦτ' ἂν μύλης ψαύσειεν, οὔτε κόσκινον
- 60 ἄρειεν, οὔτε κόπρον ἐξ οἴκου βάλοι,
 οὔτε πρὸς ἵπνον ἀσβόλην ἀλεομένη
 ἴζοιτ'. ἀνάγκῃ δ' ἄνδρα ποιεῖται φίλον·
 λοῦται δὲ πάσης ἡμέρης ἀπο ῥύπον
 δίς, ἄλλοτε τρίς, καὶ μύροις ἀλείφεται,
- 65 αἰεὶ δὲ χαίτην ἐκτενισμένην φορεῖ
 βαθεῖαν, ἀνθέμοισιν ἐσκιασμένην.
 καλὸν μὲν ὧν θέημα τοιαύτη γυνὴ
 ἄλλοισι, τῶ δ' ἔχοντι γίνεται κακόν,
 ἦν μή τις ἢ τύραννος ἢ σκηπτοῦχος ἢ,
- 70 ὅστις τοιοῦτοις θυμὸν ἀγλαΐζεται.
 τὴν δ' ἐκ πιθήκου· τοῦτο δὴ διακριδὸν
 Ζεὺς ἀνδράσιν μέγιστον ὥπασεν κακόν.
 αἴσχιστα μὲν πρόσωπα· τοιαύτη γυνὴ
 εἴσιν δι' ἄστρεος πᾶσιν ἀνθρώποις γέλως·
- 75 ἐπ' αὐχένα βραχεῖα· κινεῖται μόγις·
 ἄπυγος, αὐτόκωλος. ἃ τάλας ἀνήρ
 ὅστις κακὸν τοιοῦτον ἀγκαλίζεται.
 δὴνεα δὲ πάντα καὶ τρόπους ἐπίσταται
 ὥσπερ πίθηκος· οὐδέ οἱ γέλως μέλει·

- 80 οὐδ' ἄν τιν' εὖ ἔρξειεν, ἀλλὰ τοῦτ' ὄρᾳ
καὶ τοῦτο πᾶσαν ἡμέρην βουλεύεται,
ὄκως τι κῶς μέγιστον ἔρξειεν κακόν.
τὴν δ' ἐκ μελίσσης τὴν τις εὐτυχεῖ λαβών·
κείνη γὰρ οἷη μῶμος οὐ προσίζανει,
- 85 θάλλει δ' ὑπ' αὐτῆς κἀπαέξεται βίος,
φίλη δὲ σὺν φιλέροντι γηράσκει πόσει
τεκοῦσα καλὸν κῶνομάκλυτον γένος.
κἀριπρεπῆς μὲν ἐν γυναιξὶ γίνεται
πάσησι, θεῖη δ' ἀμφιδέδρομεν χάρις.
- 90 οὐδ' ἐν γυναιξὶν ἦδεται καθημένη
ὄκου λέγουσιν ἀφροδισίους λόγους.
τοίας γυναικας ἀνδράσιν χαρίζεται
Ζεὺς τὰς ἀρίστας καὶ πολυφραδεστάτας·
τὰ δ' ἄλλα φύλα ταῦτα μηχανῆ Διὸς
- 95 ἔστιν τε πάντα καὶ παρ' ἀνδράσιν μενεῖ.
Ζεὺς γὰρ μέγιστον τοῦτ' ἐποίησεν κακόν,
γυναῖκας ἦν τι καὶ δοκέωσιν ὠφελεῖν
ἔχοντι, τῷ μάλιστα γίνεται κακόν·
οὐ γὰρ κοτ' εὐφρων ἡμέρην διέρχεται
- 100 ἅπασαν, ὅστις σὺν γυναικὶ φέλεται,
οὐδ' αἶψα Λιμὸν οἰκίης ἀπόσεται,
ἐχθρὸν συνοικητῆρα, δυσμενέα θεῶν.
ἀνὴρ δ' ὅταν μάλιστα θυμηδεῖν δοκῆ
κατ' οἶκον, ἢ θεοῦ μοῖραν ἢ ἀνθρώπου χάριν,
- 105 εὐροῦσα μῶμον ἐς μάχην κορύσσεται.
ὄκου γυνὴ γὰρ ἔστιν οὐδ' ἐς οἰκίην
ξεῖνον μολόντα προφρόνως δεκοίατο.
ἦτις δέ τοι μάλιστα σωφρονεῖν δοκεῖ,
αὕτη μέγιστα τυγχάνει λωβωμένη·
- 110 κεχηνότος γὰρ ἀνδρός, οἱ δὲ γείτονες
χαίρουσ' ὄρωντες καὶ τόν, ὡς ἀμαρτάνει.
τὴν ἦν δ' ἕκαστος αἰνέσει μεμνημένος
γυναῖκα, τὴν δὲ τοῦτέρου μωμήσεται·
ἴσην δ' ἔχοντες μοῖραν οὐ γινώσκομεν.
- 115 Ζεὺς γὰρ μέγιστον τοῦτ' ἐποίησεν κακόν,
καὶ δεσμὸν ἀμφέθηκεν ἄρρηκτον πέδην,
ἐξ οὗ τε τοὺς μὲν Ἀΐδης ἐδέξατο
γυναικὸς εἶνεκ' ἀμφιδηριωμένους.